

Метрополю,
долонями червоних мурів упокій крилаті душі авт! [3, с. 246].

Подібний катастрофізм як властивість матерії втрачає на драматизмі і виступає в Антонича органічною складовою його вітаїзму й біологічного ірраціоналізму, що досліджується у плані авторського світогляду, вельми відчутно забарвленого рідним поганством. Себто особливий Антоничів біологізм («поетична концепція, що утверджує єдність, космосу, підпорядкованого законам природного саморозвитку, і включає людину в «мудре коло життя» як органічну частку природи» [4, с. 210]), що виразно заявляє про себе циклічністю поетичного часу.

Звісно, сказаним аж ніяк не вичерпується своєрідна Антоничева логія, яку ми заторкнули хіба що в її найголовніших і відмінних від інших поетичних втілень філософсько-естетичних якостях.

Отже, для Б.-І. Антонича поезія була насамперед спробою відповіді на питання – що робити і як жити у сучасному світі, світі, який до решти втратив ієрархію цінностей через технізоване і релятивістське світобачення. Відомо, що це ж питання було центральним у творчості інших модерністів, таких як Еліот і Рільке, або, у Польщі, Чехович і Мілош. Тому центральною ідеєю цих поетів-модерністів було розуміння мистецтва як творчої дії, що формує ті вартості, які можуть впорядкувати хаос.

Література:

1. Андрухович Ю. Євангеліє від Антонича, або Зелена книга прощання // Рад. літературознавство / Ю. Андрухович. – 1989. – № 10. – С. 55–59.
2. Андрухович Ю. Дванадцять обручів / Ю. Андрухович. – К., 2004. – 334 с.
3. Антонич Б.-І. Поезії / Б.-І. Антонич. – К.: Рад. письменник, 1989. – 380 с.
4. Історія української літератури ХХ століття: У 2 кн. – Кн. 1 – Перша половина ХХ ст. Підручник / За ред. В. Г. Дончика. – К.: Либідь, 1998. – 464 с.
5. Моренець В. Національні шляхи поетичного модерну першої половини ХХ ст.: Україна і Польща / В. Моренець. – К., 2002. – 327 с.

УДК 811.111`37:811.161.2`25

О. В. Ткачик, О. О. Великодська,
Національний технічний університет України «КПІ», м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ СПОСОБІВ УТВОРЕННЯ ТА ПЕРЕКЛАДУ НЕОЛОГІЗМІВ

У статті розглядаються деякі ключові проблеми неології, такі як виявлення способів номінації, визначення поняття «неологізм», узагальнення різних підходів до класифікації неологічної лексики. Визначається, які прийоми є типовими при перекладі новоутворень: транслітерація (транскрипція), калькування, описовий переклад, а також робиться спроба встановити зв'язок між способом утворення неологізму та його перекладом.

Ключові слова: неологізм, семантична інновація, словотвір, трансномінація, транслітерація (транскрипція), калькування, описовий переклад.

NEOLOGISMS IN THE FOCUS OF FORMATION AND TRANSLATION ANALYSIS

The problems of definition of neologisms being a part of the language picture of the world are dealt with in this article. Neology is looked upon as a part of the common theory of the word which gives possibilities to study the most important tendencies in the development of lexical structure of the language. It is the development of nominative function of the language which extends and renews the notional part of nominative sphere and changes the methods of nomination. Thus the main attention is paid to the methods of nomination; the term of the neologism is given basing on the main defining criteria to this notion and some different approaches to its classification are illuminated. According to one of them, neologisms are divided into neologisms proper, transnominations and semantic innovations. It should be specially underlined that neologisms in different contexts may function with various new meanings, that results in the polysemy and creation of new lexico-semantic variants. Considering neologism as a result of removing homonyms it should be bared in mind that some internal language stimuli are in question here. A great deal of neologisms is created with the help of word-building methods. Neologisms are formed with the help of affixation, conversion, composition, blending, clipping and others. Reproduction of a notion in translation from one language to another is a much more complicated task when it concerns a new term. In that case such methods as transliteration (transcription), loan translation, descriptive translation are used. An attempt of connection of the way of neologisms formation and their translation is done.

Key words: neologism, nomination, semantic innovation, transnominations, transliteration (transcription), descriptive translation.

ОСОБЕННОСТИ СПОСОБОВ ОБРАЗОВАНИЯ И ПЕРЕВОДА НЕОЛОГИЗМОВ

В статье рассматриваются проблемы выявления способов номинации, определения понятия «неологизм», обобщаются различные подходы к классификации неологической лексики. Определяется, какие приемы являются типичными при переводе новообразований: транслитерация (транскрипция), калькирование, описательный перевод, а также делается попытка установить связь между способом образования неологизма и его переводом.

Ключевые слова: неологизм, семантическая инновация, словообразование, трансноминация, транслитерация (транскрипция), калькирование, описательный перевод.

Серед сучасних напрямів англійській неології можна виділити дослідження специфіки поновлення словникового складу мови та вивчення проблематики, пов'язаної з розвитком зовнішньої і внутрішньої структури слова, утворення нових одиниць за типовими, а також нестандартними словотворчими моделями. Окремим питанням стоїть переклад неологізмів, який потребує охоплення надбання декількох суміжних напрямів наук, як суто філологічних, так і перекладознавчих.

В рамках першого напрямку у вітчизняній лінгвістиці дослідження проводилися в руслі сучасної теорії номінації, яка розвивалася як наука, спрямована на пояснення шляху появи слова – від поняття до його позначення в мові (В. І. Заботкіна, Н. Д. Арутюнова, В. Г. Гак, Е. С. Кубрякова, Б. С. Серебренников, В. Н. Телія, А. А. Уфимцева). Саме неологія стала тією частиною загальної теорії слова, яка дозволила побачити найважливіші тенденції розвитку лексичної структури мови. В рамках системного опису словникового складу англійської мови, використовуючи структурно-семантичні методи опису моделей нових слів (Волошин, 1983), а також з позицій діяльнісного та комунікативно-прагматичного підходів

(Іванов 1971, 1983, 1984, 1996, Заботкіна 1989, 1996, 1999), когнітивної лінгвістики (Сухоплещенко 1995, Ліпіліна 1998, Боярська 1999), лінгвісти досліджували різні аспекти нової лексики сучасної англійської мови, включаючи і переклад англійських новоутворень російською мовою (Хахам 1970). Комплекс питань, пов'язаних з відтворенням неологізмів при перекладі жваво обговорюється фахівцями (А. Л. Бурак, Ж. А. Голикова, В. І. Карабан, С. С. Максимов, Л. Л. Нелюбин, О. І. Чердниченко), що вказує на актуальність проблеми.

У ХХ столітті спостерігається розширення старих і поява нових областей номінації, що викликано бурхливим розвитком науки, засобів масової інформації. Однак розвиток номінативної функції мови відбивається не тільки в розширенні і відновленні понятійної сфери найменувань, але й у зміні способів номінації. У різні епохи мовного розвитку і в різних мовах переважають різні типи створення номінацій, діють певні «типи активних номінативних процесів» (термін А. Н. Іванова, 1982) [2].

Сформована в мові лексична система накладає певні обмеження на творчу діяльність людей, які створюють нові слова. Основна маса нових одиниць утворюється за допомогою словотворчих засобів. Нове розуміння словотворення як джерела не тільки готових назв, але і правил їх утворення за певними моделями і схемами дозволило виявити дію різних принципів, за якими будуються ці правила (дія аналогії, асоціативних процесів і т.д.). Поява неологізмів зумовлена синергетичним параметром самоорганізації та збереження мови, тенденціями її розвитку, мовної економії і надмірності, стереотипізацією та ін. [4, с. 417–418]

При цьому поява нового слова не завжди викликана прямими потребами суспільства в новому позначенні. Найчастіше неологізм – це результат нових асоціацій або результат усунення омонімії і т.д., тобто при створенні неологізму найчастіше діють чисто внутрішньомовні стимули.

Розвиток предметних галузей науки і техніки зумовлює появу нових термінів, при цьому кількість термінів-неологізмів, які виникають у суміжних галузях безперервно зростає. Функціонування термінів-неологізмів є однією зі складних інтралінгвістичних та інтерлінгвістичних проблем. Виникає проблема адекватної уніфікації, стандартизації і регламентації їх вживання. Відсутність єдиної міжнародної системи уніфікації термінів-неологізмів ускладнює регламентацію їх вживання в сферах спілкування на різні суспільно-політичні, наукові і технічні теми. Вирішення проблеми відтворення еквівалентного поняття при аналітико-синтетичній обробці тексту, і крім цього при перекладі з однієї мови на іншу, значно ускладнюється, якщо вимагається розуміння нового терміна і генерація його еквівалента мовою перекладу.

Однією з невирішених проблем неології є проблема терміна «неологізм». Зауважимо, що діапазон термінів для визначення нового слова досить широкий: **неологізм, оказіоналізм, новоутворення, інновація, лексичне нововведення, нове найменування, новація** та ін. Від традиційних слів неологізми відрізняються особливими зв'язками з часом. Новими словами лексикологи і лексикографи вважають одиниці, які з'являються в мові пізніше якоїсь часової межі. Будь-яке нове слово має якість неологізму, тобто тимчасову конотацію новизни, поки колективне мовна свідомість реагує на нього як на нове. З часом неологізми можуть втрачати свій статус, переходити до складу загальноновживаної лексики.

В результаті акту номінації створюється одиниця, яка відноситься до одного з типів одиниць номінації. На думку В. Г. Гака, який запозичив дану класифікацію з робіт Л. А. Хахам (1970), Є. В. Розен (1966), можливі чотири елементарні зміни в процесі найменування:

1) використання даного знаку для позначення нового об'єкта; 2) введення нового знака для позначення об'єкта, що вже має назву в мові; 3) введення нового знака з новим означуванним і, нарешті; 4) зникнення знака у зв'язку з дезактуалізацією позначуваного [2].

Інакше кажучи, **неологізмом** є нове слово (стійке поєднання слів), нове або за формою, або за змістом (і за формою, і за змістом). Отже, неологізм – слово або сполука, використані мовою в певний період на позначення нового або вже наявного поняття або в новому значенні й усвідомлюється як такі носіями мови [4, с. 417].

Виходячи з цього, у вокабулярі неологізмів можна виділити:

1) **власне неологізми** (новизна форми поєднується з новизною змісту): *fleshmeet – a meeting in the flesh, especially one composed of people who usually or only converse online, that is people chatting online make a date to see each other in the real world; smexting – sending messages while standing outside on a smoking break (blending from smoke+texting); spatique – a specific type of store where one can receive spa services (such as massages, manicures, and pedicures) yet also buy the latest beauty products and clothing fashions (blending of 'spa' and 'boutique')*.

2) **транснамінації**, які поєднують новизну форми слова зі значенням, яке вже передавали раніше іншою формою: *mint (adj. Informal) – nice; cool. – The car looks mint;*

3) **семантичні інновації**, або переосмислення (нове значення позначається формою, яка вже наявна в мові): *burger – a menu on a computer screen comprising three short parallel horizontal lines which the user clicks to see options.*

У мові останніх десятиліть переважають одиниці першої групи, що пов'язано із збільшеною потребою суспільства дати назви новим реаліям, які виникли у зв'язку з науково-технічним прогресом. Найбільшій кількості нових лексем можна завдячувати процесам інтернетизації та інформатизації суспільства. Яскравими прикладами можуть слугувати такі слова як *cyberspace, electronic shopping, e-mail, cybermoney, blog* тощо. Бурхливий розвиток комп'ютерної техніки викликав до життя, крім зазначених вище прикладів, такі одиниці, як *dumbwalking (n) – walking slowly, without paying attention to the world around you because you are consulting a smartphone or wearing headphones, electronic cottage – будинок програміста*.

Транснамінації, що з'являються в мові з метою дати нове, більш емоційне ім'я предмета, який вже має нейтральне найменування, відображають тенденцію до вживання більш експресивних форм. Дана тенденція поряд з іншими відображає процеси, пов'язані з необхідністю поліпшення мовного механізму. Наприклад: *bubble-headed, airhead, airbrain* (нові сленгові одиниці, обмежені у вживанні американським варіантом) *легковажний, дурний; burned-out вичавлений, втомлений; bail-out виручка*.

Слід зазначити, що у перекладацькій практиці неологізм, використаний у висловлюванні як засіб для вираження експресії, вимагає від перекладача знайти відповідне експресивне висловлювання. Іноді можливо знайти відповідний неологізм у цільовій мові, але не завжди він справляє таке ж враження на отримувача тексту і експресивність нейтралізується.

Під семантичними інноваціями розуміються нові значення вже існуючих слів. При цьому можливі наступні варіанти: 1) старі слова повністю змінюють своє значення, втрачаючи раніше існувало; 2) в семантичній структурі слова з'являється ще один лексико-семантичний варіант (ЛСВ) при збереженні всіх традиційних.

Серед семантичних інновацій останніх десятиліть переважають одиниці другого типу. Так, слово *mafia* розширило своє значення і стало означати «*будь-яке секретне співтовариство, замкнуте коло, клан*» (пор.: *literary mafia*). Серед найбільш уживаних нових значень в сучасній англійській мові можна відзначити *charisma – сильна особиста притягальна сила, магнетизм; butter – розчарування, неприємність; go-go – динамічне, сучасне; funky – приємний, відмінний; banana, особливо*

у фразі *to go bananas* – *божеволіти*; *flaky* – *ексцентричний*. Останні три одиниці обмежені у вживанні американським варіантом, ситуаціями неформального спілкування, коли комуніканти перебувають у рівних соціальних і вікових відносинах.

Щодо утворення семантичних інновацій та трансномінацій слід особливо зазначити явище розширення значення, при якому слово через вживання в різних контекстах іноді набуває нових значень чи відтінків значення, що призводить до полісемії, тобто появи нових ЛСВ. Нові значення впливають і навіть замінюють первісне значення, і завдяки цьому слова частіше вживаються і входять до складу загальноновживаної лексики.

Серед продуктивних моделей словотворення неологізмів слід зазначити *конверсію*, тобто зміну лексико-граматичної парадигми слова з відповідною зміною його синтаксичної функції, напр. *backbill* – *виписати рахунок попередньою датою*, *benchmark* – *засвоювати найкращий досвід, ривнятись на кращих*.

Часто неологізми утворюються шляхом *ад'єктивізації*: *tech-life balance* – *the use of technology in such a way that it does not interfere with or reduce the quality of one's personal life or relationships: A few weeks earlier, we had been chatting as a family about our tech-life balance and seeing if we could have some non-screen time (NST)*. Зміна частини мовної належності слова може супроводжуватися семантичним розвитком, я у наступних випадках: *blockbuster* – 1) (ім.) *високобюджетний фільм*; 2) (adj.) *величезний, (розм.) здоровенний, catch-all* – *різноманітний, різношерстий*.

Численною є *субстантивізація* прикметників: *collectibles* – *речі, які можна колекціонувати*, *cool* у значенні самоконтролю (*self-control*) вживається у виразах *to lose one's cool*, *to keep one's cool*.

Для здійснення правильного перекладу потрібно переосмислити слово відповідно до його семантики. Як правило, у перекладі неологізмів, утворених конверсією, яка супроводжується семантичним розвитком, відтворюються загальноновживаною лексикою, і відчуття новизни та експресії втрачається.

Неологізми часто утворюються скороченням слів, у такому випадку можна використовувати словники скорочень, одномовні чи двомовні, якщо в них представлені неологізми. Усічення та злиття, як найбільш творчі та непередбачувані способи словотвору, найчастіше не мають скорочених відповідників у цільовій мові і, як правило, потребують повного варіанту або описового перекладу: *Brit {R-cut}* – *британець*, *burbs* від *suburb* – *передмістя*, *Chieftain* від *chief* + *captain* – *голова*, *kapitan*, *engineer* від *engineering company* – *машинобудівник, машинобудівна компанія*. Як бачимо з прикладів, новоутворення при перекладі не завжди передаються скороченою формою, тільки останній приклад дає нам скорочену форму.

Іноді неологізми утворюються *за аналогією* з уже існуючими словами з загальноновживаним значенням. У випадку набуття словом термінологічного значення загальноновживане значення береться за основу і відбувається звуження, специфікація, набуття термінологічного значення: *give-up* – *відмова, передача комісійних від одного брокера до іншого за розпорядженням клієнта*. *High yield* від *high yielding bonds* – *високоприбуткові облигації*.

Останнім часом в англійській мові з'явилося багато неологізмів з елементами *-in* типу *work-in*, *lie-in*, *die-in*, *sleep-in*, *love-in*, *pray-in*, *write-in*, *teach-in*, *live-in*, *eat-in*, *in-language*. Подібні слова вживаються для позначення різних форм протесту чи роз'яснювальної кампанії. Дієслівний компонент вказує на місце чи форму протесту чи кампанії [1, с. 178–185], [2].

Для визначення значення неологізму з метою його адекватного перекладу необхідно з'ясувати: його семантику, включаючи контекстуальне значення, його структуру і морфологічну мотивацію та з'ясувати, за якою існуючою словотвірною моделлю воно було створене. Особливу роль при розумінні смислу новоутворення відіграє контекст, тому без трансформацій не обійтись. При перекладі неологізмів використовується наступні перекладацькі прийоми: транскрипція, транслітерація (з наступною семантизацією цього слова) – при цьому часто відбувається запозичення слова до мови перекладу. Наприклад: *Industrials {R-plur}* – *індустріали, акції або облигації промислових корпорацій*, *municipals {R-plur}* – *муніципалі, муніципальні облигації*, *outsourcing* – *аутсорсінг*, *stochastic (stochastic oscillator)* – *стохастик*. В останньому прикладі спостерігаємо лінгвістичну компресію, при якій у словосполученні вилучено головне слово – іменник, а залежний від нього прикметник субстантивувався, беручи на себе семантику і функцію всього словосполучення.

Калькування (тобто відтворення засобами української мови значення і морфологічної структури нового англійського слова чи словосполучення) займає положення між перекладом і переносом нового слова. Як прийом створення мовою перекладу відповідника неологізму він полягає у покомпонентному перекладі складників складного слова чи словосполучення: *netize (the existing products)* – *інтернетизувати [існуючі продукти]*, *netizens* – *мережевики (net + citizens – громадяни мережі)*, *pace-setter* – *задатчик темпу*.

При **описовому перекладі** відбувається тлумачення слова без відношення до моделі і структури іншомовного слова. Частіше, описово, чи у формі пояснення, використовується словникова дефініція англійського неологізму. У прикладі *morning call* калькування «*вранішній дзвоник*» не дає реципієнту розуміння семантики висловлювання, тому доцільніше використати описовий переклад «*посилання на сторінку сервера, яка містить дані про ситуацію перед відкриттям біржі*». Інший приклад – *public company* – *публічна компанія, або компанія, акції якої є у відкритому продажі*. Спостерігаємо метонімічний перенос у випадку *slinkies* – *слинки, тобто заможні бездітні самотні жінки як сегмент ринку*, де *slink* – *це викидень (пліду)*. Подібні неологізми можуть перекладатись як за допомогою транскрипції, так і за допомогою описового перекладу.

Серед труднощів при перекладі неологізмів слід зазначити визначення нових слів іншої мови, проблеми лексикографічної практики, коли нове слово проходить певний період адаптації у мовній спільноті, перш ніж потрапити до словника неологізмів.

Перспективним напрямком є дослідження оказіоналізмів, новітніх авторських термінів, їх визначення та переклад. Перекладацькі дії з оказіональними новоутвореннями, які не зафіксовані у словниках і які використовувались лише один раз, пов'язані з аналізом структури слова, з його безпосередніми складовими, з аналізом значень однокореневих слів. При визначенні смислу новоутворення слід враховувати роль аналогії і частотність способів утворення.

Література:

1. Голикова Ж. А. Перевод с английского на русский = Learn to Translate by Translating from English into Russian: учеб. пособие / Жанна Анатольевна Голикова. – 3-изд., испр. – М. : Новое издание, 2005. – 287 с. – С. 178–185.
2. Заботкина В. И. Новая лексика современного английского языка / В. И. Заботкина. – М. : «Высшая школа» – 1989. – 126 с.
3. Кубрякова Е. С. Роль словообразования в формировании языковой картины мира / Е. С. Кубрякова // Роль человеческого фактора в языке: язык и картина мира. – М., 1988. – С. 141–172.
4. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с.